

ISBN 83-87282-59-6

ЗАГОРОДА

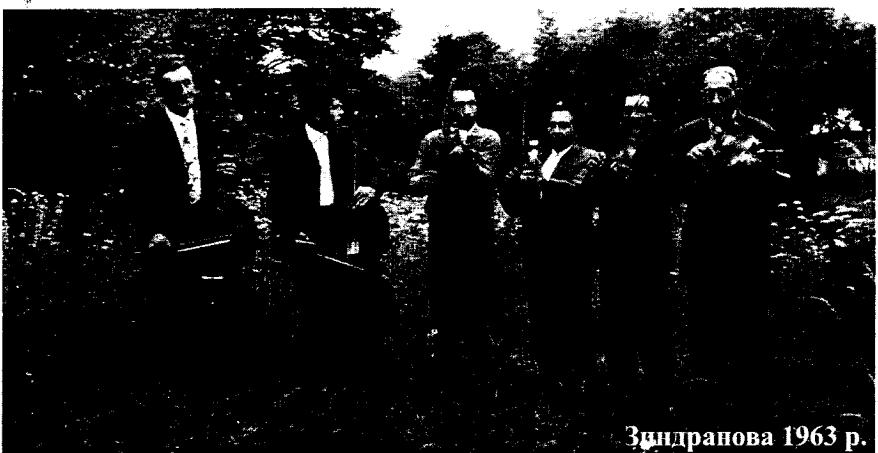
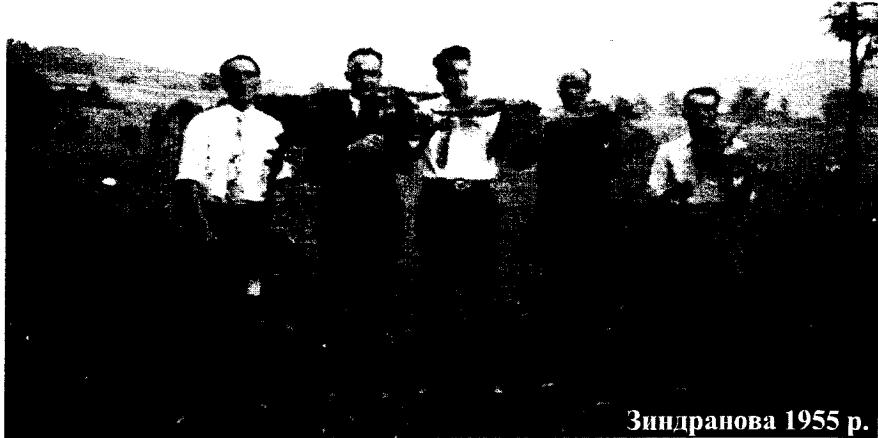
Музейне Товариство в Зиндранові
№ 1 (40) '04

Towarzystwo Muzealne w Zydranowej

Zahoroda

З ІСТОРІЇ ЛЕМКІВСКОЇ КАПЕЛІ В ЗЫНДРАНОВІ

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

№ 1 (40) '04 * Загорода * 1

ПРОСИМЕ

Не лем Дорогих Читачив але Вшыткых Лемків істориків, науковців і бывших ищи жыючых вояків I воїни армії австрійской, польского войска 1939 р. і фронтовців остатньої воїны в Червені Армії з Лемковини о памятковы історичны знимкы. Тот 2004 р. то історичны военны ювілеі – 80 років розпочатя I св. воїны в 1914 р. і 60 річниця визволиня Лемковини по Дуклянщину в 1944 р.

В воєнні музейні експозиції плянуєме выставы фото – знимок бывших наших вояків в ріжных арміях, в яких воювали і гинули. Яку заплату достали – они воякы - і наш карпатський народ по остатні воїні то знаме.

Дуже вояків з I – шої і II – гой воїны юж нежые то просиме Іх Родины прислати знимкы на адрес музею, або Редакції “Загороды”. По використаню знимки будут вернены власникам, которым юж наперед дякуєме за поміч.

Просиме также о давны знимкы з жытя лемків в горах і на еміграції, а головні в народных одягах нашого регіону.

Редакция і Рада Музейного Товариства.

РЕДАКЦІЯ ДО ЧИТАЧІВ

ЮВІЛЕЙ - 40 - НОМЕР „ЗАГОРОДЫ”

Дорогенькы Землякы - Родакы

Дай Боже щастя, здоровля Вшыткым Лемкам де лем жыют в “Старім Краю” і в світі.

Витамеся з Вами Ювілейным числом нашого тримісячника “Загорода”. Так направду передаєме Вам 40 – вий номер в весняный юж час Року Божого 2004 – го. Были вшелякы ворожыня о “смерти” “Загороды”, як з ріжных прикryх причин треба было змінити місце редакції з Криниці на адрес музейний. Тогда писано жалобы, же Ф. Гоч ци Рада Музею дбає лем о кычкы і гонты. А оно не так, як видиме иде до люди 40 – вий номер “Загороды”. А зас без гонтів і кычок южбы не было музейных будинків. А жето і свята Пасхальни то даруйме сой вшелякы блуды, гріхи а. братерско і святочно здоровиме – ХРИСТОС ВОСКРЕС – бо таке наше радісне поздоровління Великоднє.

Вірни нашого східнього обряду высловляют вдоволиня, же свята Воскресны - Пасхальны тот рік разом з латинскмыя. Но бо для школьных діточок єднаково весняны ферій і на ріжних роботах єднако дни святочны без перешкод і без потребы звільняня ся на роботах коли свята східнього обряду юлянского календаря.

Дос велико-сніжну зиму тогорічну маме за собом. Пришла ярь, а пак літні місяці і ріжны свята, імпрези. Як чуєме то юж в маю кермеш в Вильхівци на Дуклянщині 22-23 мая і 3-те свято “Бенале” в Криници в тот сам час. Організаторы певно ся не порозуміли, хоц єдно другому не повинно перешкаджати, бо з Криници мало хто іхалбы

до Вильхівце, а з Дуклянщины подібна трудність іхати до Криниці. Лем для лемків заграницьких гірше розділяти ся. То залежно од запрошиня і зацікавлення, бо кermеш в Вільхівці то свято барже церковно-релігійне, а в Криниці бівшє культурое.

Пак в червцю – фестівалі в Свиднику і Меджилабірцях, при кінци липця свято ватряне в Ждині но і важны свята церковны - Яна, Петра і Павла і в деякых селах кermешы.

Не забудме, же тот рік обдареный і смутними і ліпшими ювileями, бо 80 р. I – св. война і концлягер Талергоф. То трагічны пережыття лемків. Все жалобна річница весни - літа од 1947 – акція “Віслा” і выгнаня. Ювілей 60 років одийтя німецьких войск з Лемковини по Дуклянщину і визволиня східньої Лемковини совітськими войсками. То била радіст, же скінчилася німецька окупация, лем што нас ждало по закінчиню войны в 1945 – 1947 рокы. То жалоба до гнеска нескінчена.

Зближатся в тім році і незвикле выдариня, же од 1 – мая медже Лемківщином і Пряшівщином зас не буде острой політичной границі як то было за Австрій. Для нас то історична користна подія о які будеме писати в наступных н-рах нашого музейного часопису.

А на гнеска в тій “Загороді” приймийте найліпши жичиня весняны і святочны. Най буде тепла, сонячна весна – ярь і най Свята Пасхальны будут радісны і і надіймесья, же як Ісус воскрес то най воскресат і наше жыття в нашім знищенім регіоні. Най одновлятся наша мала Отчизна – Лемковина.

На святочне витаня **ХРИСТОС ВОСКРЕС** дайме одповід **ВОІСТИНУ ВОСКРЕС**.

Редакция Загороды

СЕЛО ІЗБЫ І БІЛИЧНА НА МАПІ КАРПАТ – ЛЕМКОВИНЫ

З найстарших документів довідуєме ся, же село Ізбы вписано до книжок – реєстрів давного Ключа Мушынського в 1547, а село Біличну в 1595 роках. Мы зас знаме, же били то лем першы записи, бо вчасніше в тамтых роках іншых записів не было. Знаме і того, же декотры іншы села з тых самых записів, били заложены дуже, а дуже перше.

О тым показує факт, же сусідні села Мушынка заложена была юж в 1350, а Тылич в 1363 роках і як ту мож вірити, же іншы села не били заложены ішы дуже перше?

Ту мусиме сягнути до передань історичных, які сігают дуже дальше, бо до часів кирило – мефодиянських з IX – го століття. Юж в роках 860 – 885 на Моравах існуvala віра православна, которую до Карпат принесли ученики Кирила і Методія – Ослав і Візнога, а било то о сто років перед Крещеньем Польщы, якє было в 966 р. і Крещеньем Руси, якє было в 988 році.

Село Ізбы і Білична сут положены в Середніх Карпатах – Низкого Бескыду – Західной Лемковины. В положыню географічным для них єст границя зо Словацийом. Од полудньовой страны іх поля і лісы сігают на просторі около 10 км од горы Ділец над Мохначком самым верхом до горы Острого Верха над Гутом Высівском.

В обох селах єст подібний краєвид, природа і клімат, бо ділит іх лем одлегліст 2 – 3 км. лучыт іх єдна, головна ріка Біла, яка своє джерело має під спільному гором Ляцковом.

Село Білична граничыт лісами з селами, Циголком на Словакії і Ріпками, а найменьше з Ізбами. Так само Ізбы граничат лісами з селами з: Ріпками, Чертіжним, Мохначком Нижньом, Тыличом і Фрычком на Словакії.

Колиси за часів австріяцьких і по першій війні сьвітовій през ціле село Ізбы провадила камінна дорога звана цисарском, бо єй збудували на приказ цисаря Франц Йосифа перед першом війном сьвітовим. Дорога тота лучила місто Грибів з містом Бардієв по стороні словацькій через Сънітницю, Ізбы, Фрычку і Габолтов.

Ниже подаєме пляны забудовы села Ізбы в двох частях, нижню і вишню половину села, а такоже плян забудовы Біличної. З плянів тых, знаме, же в роках 1939 – 1940 в селах тых было:

	ІЗБЫ	БІЛИЧНА
газдівок	124	35
церкви	2	2
плебанії	1	-
цмінтари	2	2
школы	1	-
лісничівки	1	-
корчмы	1	1
пляцівка фінансів	1	-

Юж з того видно, што в обох селах было найважнійше? Была од самого початку заложыня сел – єдна парафія – єдна віра предків. Село Ізбы од давних часів було історичні поділене на : нижнянів, середнянів, заводянів, шолтысів, (од Ядлоша до лісничівки) і вишнянів. Напевно і село Білична хоць було дуже менше, але мало свої поділы на нижнянів і вишнянів. Ішы єдна барз важна інформация, то того, же Ізбы, то друге село по Фльоринці, што до великоosti сел на Західній Лемковині.

Треба знати, што на Лемковині кожде село своїм положыньом і обставинами було барз подібне єдно до другого. Найвеце подібности було в тым, же положене було в долинах вздовш річок, потічків, по єдній, а часом по обох сторонах каменистой дороги.

Кажде село, хоць було подібне єдно до другого, мало ішы свій особливий взір – вид положыня. Хыжы ставляны були рядом вздовш дороги, або річки. Ставляны були єдна коло другої, часом поставлена впіперек і тото вшытко в залежности од положыня рілі на якій стояли.

Вшытки хыжы в селі були барз подібны до себе з маленькыма одступствами. Єдны були векшы іншы меньшы од себе. Ріжници були і в тым, же єдна була краща і ліпше задбана, што дуже залежало од маєтности газды, а найвеце од дбалости газды і газдині.

З того што нам остало в памяти в краєвиді сел на Лемковині були і іншы особливости, які давали красу своїм селам, або особливу приданіст. Прикладом такої особливої приданості були корчмы будуваны переважно під селами, котры належали до родин жыдівських. Такы корчмы були і в Біличні і в Ізбах.

Іншыма особливостями були церкви будуваны переважно на середині села на горбках медже деревами. В роках тридцетых там де ціле село, або його част вірных повернуло до Православія там будувано други церкви званы часовнями.

Так було в сорок штырьох (44) селах на Лемковині, але часовні побудували лем в тридцет пятьох (35) селах. Од того часу на Лемковині з того поводу змінил ся краєвид некотрих сел, а тым були і Білична і Ізбы.

*Вибрано з книжки А. Барны і А. Квокы
“Ізбы і Білична давно і тепер”*

ЛЕМКІВСКИ СЕЛА

ПОЛЯНЫ - лемківське село в колишнім короснянськім повіті, положене в широкій долині між горами. Про початки села неє доказів відомості, бо вшанкові парохіальни документи згоріли в час першої світової війни разом з церквов. В грамоті 1581 р. село мало назву "Поляна". В народі називало ся "Поляны" Мысцівські. Того дає право припустити, же сусідні мысцівські пастухи прорубували в тій околиці лісову поляну, що стало основов для назвы нового села.

В другій половині XIX ст. Власниками Полян били Сіцинські. Селянин Т. Мишковський довгий час оберігав списану на пергаменті грамоту з 20 січня 1863 р., які М. Сіцинський нормував обовязки підданых і надав ім право рубати ліс на будівництво ху́ж. Пізніше село перешло до поміщика І. Манявського, котрого син записав своє майно на будівництво нової церкви, але в результаті родинних суперечокнич з того не вишло. В кінці XIX ст. Ліси били проданы німцям Тонетам з Відня, котрі заложили в Полянах тартак. В 1926 р. тута ліси перешли до єврейської спілки "Розенталь-Барер" в Дуклі.

В селі била школа, в котрі вчили діаки. В 1859 р. учителем біл Іван Ялець. Школу одівдувало 40 діти. В меджевоені часі існувала двоклясна двомовна школа. Діяла читальня ім. М. Качковського.

В 1914 р. згоріла церков. Юж в тім році стараньем пароха М. Феленчака розпочато будову нової мурованої церкви, котра била потім міцно ушкоджена в часі другої світової війни. На початку 70-х років селяне одремонтували церков, але поляки ці забрали під костел.

По війні бівшіт селян била переселена на Україну в Тернопільську і Львівську області, решту в 1947 р. виселено на західні землі Польщі.

Зо села вишли: Др. Д. Стакура, В. Ардан - проф. Богословя, С. Ардан - адвокат. Проживають в селі супруги Бованко - знаны збераче лемківского фольклору. Довгий час ту проживав громадський діяч Федор Федак.

З історичных записів П. К.

Церков в Полянах

ДОРОЧНЫ ЗВЫЧАІ НА ЛЕМКОВИНІ (даљшии тяг)

АПРІЛЬ – квітенъ

Переважні в квітні сут свята великомодны, котры заберают половину пересторіг з цілого року. Перед тыма святами ест сім тыжни посту. В остатнім дні перед постом ест тз. "Пущаня". Сходили ся бабы, пили палінку, танцювали, жебы ся лен вродил.

Першый ден посту то юж "Федоровиця", не вільно молоти в млинцах під дымом, тогди, коли ся в пецу палит. Выкуряно Федора од всходу до заходу сонця, в ночи не вільно. В перших годинах Федора выкуряли ху́жу зільом од вшанкової біды. Господыні чистила горці камінію, жебы не остало дашто масного.

КВІТНА НЕДІЛЯ. На туто неділю крутили бич (батіг) котрим завязували багнятка до свячиня. По освячиню зрывають з них баськы (пупкы) і дают іх з сільов коровам. Пруты ховають на лікарство, окурюють нима ху́жу в часі бурі (палит ся в пецу, жебы дябла выкурити з комина, котрый втіче перед перуном, бо перун правдиві стрілят до дябла). Тот свяченый бич пастух тримал в руках, тоничу не могло пропасти, навет волк не порвал.

ВЕЛИКИЙ ЧЕТВЕР – то не свято, але по заході сонця одправляють в церкви тз. "Страст". Священник читат 12 евангелий все в інших ризах. Пастухи мают в руках шнурочки, на кожду евангелію вяжут гузика, так же на конец кождый ма 12 гузиків. Тот шнурок тримат при собі. Як буде пас худобу і стратит єдну штуку то розвязує єден гузик і страчене найде.

Як в тот ден ліє то босоркы (чарівниці) мают дуже молока. В деякотрих селах ворожат тово саме на пятницю. Старши люде по заході сонця од четверга до великомоднянич не ілі.

ВЕЛИКДЕН або “Паска”. Тото свято обходит ся барз урочисті. Вікна прибирають святочні, хыжы свіжо білены - малованы. За скринь винимають новий одяг, господыні готовуят найсмачнішы потравы. З хвильов заложыня “Плащениці” (гріб Ісуса Христа) в пятницу мовкнут дзвоны, а дітвора громадит ся коло церкви з деревяныма “колаткамі” званима тыж клапачками.

Ден і ніч на зміну молят ся люде при гробі (плащениці). Часто грішники приступают в тім часі до сповіди. Дома хлопці і дівчата малуют яйця. В суботу вечером, або в неділю раненько виносят паску і кошык з ідлом до свячіння.

Паску пекли велику, часто як колесо од воза. Треба было часто і пец прорубати, жебы ей з нього виняти. Паску несе сама господыня в плахті на плечах, в руках кошык а внім яйця, кобаса, солонина, хрін, мюд, сыр, масло, сіль, мала паска для пастуха. Кошыкі і паску розкладают коло церкви на траві, як в тім часі єст сніг то укладают в церкви. Священник по довші молитві кропит тото свяченов водов. По освячінню вертают до хыжы, обходяте ей три раз доокола на богатый уроджай і так аж вносят до хыжы. В туту суботунич не ідят, постят цілый ден. Приготовляют покарм для худобы на цілый час свят. Уберают ся святочні і скоро по півночи спішат до церкви.

Окрушыны з паскы дают коровам, а три окрайці з паскы тримают цілый рік до наступной весни. Паску палят, як надходит велика буря. Вірят, же тот дым змінит керунок бурі. Вертаючи з церкви з пасков зberают тріскы на щестя до збераня грибів. Воду, в котрій готовили яйця, ужывали на перешкоду для босоркы, мыли коровам цицкы, жебы босорка не взяла молока од коровы.

Тоту воду так само в декотрых селах ужывали панны, а часом і женаты до митя ніг, жебы мали тверды, гладкы як яйце.

З церкви ишли прутко домів, хто першый вернул тот першый жнива закінчит в тім роци. На Великден ходили над ріку смотрити на рыбы, хто віділ то мал быти здорові як рыба.

Не вільно было на Великден спати, жебы ся не вляло до сіна літом. Не вільно было ходити по хыжах, то свідчит о жебраку.

Свята Великодны сут рухомы, не маютсталой даты. Часто перед або по Великодни зачинат ся весна пастуша. Ту має голос зозуля (птах, што кукат), на ёй голос зачинат ся весна пастуша. Віreno тыж, же як першый раз закукат на пустых деревах (без листя) то злодіе не будут мати щестя.

Як першый раз выпуштают худобу зо стайні, то обходяте ей з яйцом, жебы ся тримала в куплі. Потерали ратиці шкарупом зо свяченого яйця, жебы были тверды, як шкаруплина. Господыня выходила зо свяченым зільом, палила і окуряла худобу, жебы босорка не взяла молока.

Молоді корові окручали мягков шматов рогы, жебы была мягка до доіня. Смарували ноги і носы худобі, жебы іх не кусала змыя.

Пастух зо свойов свяченов пасков обходил худобу вколо, жебы тримала ся єдного стада. Як пастух прижене худобу, котра першый раз ся пасла, то газдня підходить несподівано, жебы пастух не приуважыл і обливат го водов, жебы николи при пасінню на полі не заснул.

Пильнуют коли кін тратит першы зубы, прібуют сами усунути. Тот першый зуб вбивают до жолоба перед ним. Вірят, же кін все верне в тото місце, жебы як з далека.

МАЙ

Юря. Ден св. Юря обходяте дуже урочисті. Вірят, же в тот ден ходят по селі босоркы і одберают коровам молоко. В тот ден замыкают стайні.

ІЮНЬ – червець

Русалія – Зелены Свята мають в собі історію остатніх соток років. Танцями, співом молоды витают весну, окращують церкви, domы, поля зеленинов, жебы был богатый урожай, жебы град не знищив земноплодів. Хыжы маят липинов.

В тото свято пастухи группуют ся в велики групи, роблят спільне ідло – переважні яєшницю, до запитя палінка і солодичи. Пастухи – хлопці і дівчата – бавлят ся весело, грают, співают, танцуют, забавляют ся в ріжны гры товарискы. Выштко тото одбыват ся на поли при огниску, при стаді худобы. Праві кождый пастух был музикальный. На тот ден выносили інструменты до граня. Бача оповідал загадкы, байкы. Зачинал все міцным голосом пісню, а за ним пішли вшыткы до співу.

Як я си заспівам,
Гей, по росі по росі,
Почуе ня мила
Гей, по моім голосі.

Співам я сой співам,
Гей, але не з розкошу,
Гей, лем з того жалю,
Гей, што го в серці ношу.

Шуміла ліщина,
Шуміл зеленый гай.
Заплакало дівча
Заплакав шугай.

Дівча заплакало,
Же ся не выдало
А шугай заплакал
Же дівчатко не взял.

B. Madzik

ЮВІЛЕЙ 70 РОКІВ АНДРІЯ ТАВПАША

АНДРІЙ ТАВПАШ на гнеска то славный директор і президент не лем в Україні (Львів) але в Європі і в світі. Найвеце о нім пишут на гнес о його діяннях повязаных з організуваньом і веденьом знаной “солодкой” фірмы “Світоч”. Лем не можна

минути, же жытя Андрея зачалося 2 марта 1934 року в селі Святкова Велика в повіті ясельскім в Польщі, на Лемковині. И нелегке оно было од дітинства на селі на газдівці з родичами. Од 1. 09. 1939 р. німецка окупація і час воєнний в Полщі і на Лемковині. В 1944 р. фронтовы бої од осени горіли на Дуклянщині, а в Святкові Великій німецкы фронтовы войска окупацийны стояли до 12 січня 1945 р.

По войні нова гірка дорога жытя – переселеня з родинов до Советского Союзу аж на Донеччину, Східня Україна. Уявляме сой жытя переселенців з того часу, же прібували втікати ближе рідных Карпат.

Од 1950 р. Андрей почал жыти і мешкати во Львові. Ту підвищаш освіту і почал працювати. Одталь покликали го на три рокы обовязковой службы до Рад. Армії

1955 – 1958. Андрей был здібним вояком і офіцером, гнес має званя полковника. Не кождий вояк міг таку рангу достати.

В 1966 р. Ювилляр закінчил юридичный факультет, а в 1974 р. економічный во Львові. В 1988 р. вібрали го

генеральним директором Львівської Кондитерської фірми “Світоч”, а в 1996 президентом той фірми.

Як видиме жыття Андрія цікаве і барз активне. Але Ювілярь николи не легковажыл свого лемківского родоводу і своєї од дітины культури і традицій.

Андрей бере активну участь в кождій лемківській організації влучні з Товариством Лемківщина і хором “Лемковина”. Єст в Раді Фундації Дослідження Лемківщини і в Президії Комітету Лемківської Церкви во Львові (Музей – Шевченківский Гай), а остатньо діячом ради СФУЛО.

Всяди приділят фінансову поміч, немало тыж помагат фінансово в выданях книжок і календарів о лемківській тематиці.

Во вшыткых діянях ювілярь все розумный, доброжичливый, щирый і приятельский. А при тім конкретный і здисциплінуваный.

Майже кождый рік приїзджат з близкыма на музейны свята в Зынранові “Од Русаль до Яна”. Барз цікавится Музейом в Зынранові і все радо читат музейный тримісячник “Загорода” і іншы лемківски выданя.

Сам Ювіляр юж скорше, бо в 2001 р. выдал цікаву книжку “Святкова незнищеність добра”, а на Ювілей 70 років разом зо знаным істориком І. Красовским выдал другу барз цікаву документальну історичну книжку “Незабудня Лемківщини у верхів і ріки Вислоки”. Єст то опис сел – Святковы Великой і Малой (Святківки), Свіржовы Руской, Котани і Крампной. В книжці поміщено дуже давных памятковых і новых знимок з остатніх років.

Так творчих свідомых наших діячів не дуже в тім ювілейнім 70-літнім віку.

З молодого покоління барз мало серед нас таких “міцных” лемків, хоц радуймесь, же сут.

Хотячи кінчти опис ювілею мame повинніст величати патріотизм і любов до рідной землі Андрея, же свое 70 років од дня народження запрагнул святкувати на Лемковині і в ріднім селі. Не єден читач може здивитися як в таку сніжну зиму міг Ювіляр з Гостями доіхати до Святковы Великой. Єднак доіхали аж двома автами і там святкували в родины Грабанів.

Свято–ювілей было так організоване, же в суботу численна делегація, бо аж 14 осіб, іхало до Мушыны за Криницьом на пошырене засіданя СФУЛО. По дорозі до Мушыны одвиділи Владику Адама в Сяноци, а в неділю по доролзі назад добились до Святковы, в які ночували. В понедільок згідно з пляном завитали до Музею в Зынранові, де декотры гості были першый раз – як голова Ради СФУЛО І, Щирба, член Президії Рады Микола Горбаль з Києва, касієр Ради В. Ардан, професор Юрій Гошко – головный редактор 2-х томів – “Лемківщини”, котры А. Тавпаш помогал видати фінансово.

Ту в Зынранові закінчено святкуваня на рідні землі Ювілею 70 років А. Тавпаша – Президента Фірмы “Світоч” во Львові.

Віриме, же свою подорож по Лемковині і звиджаня музею Ювіляр і гості будут мило вспоминати.

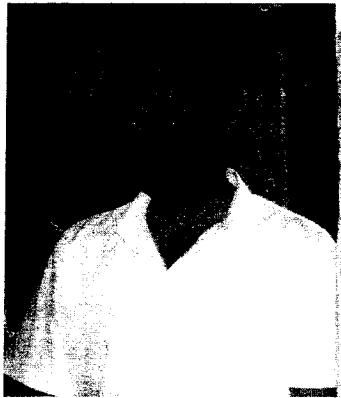
Дорогий Андрію, хоц в Зынранові складализме скромны жыгчиня в музейных обставинах – то ищи раз в нашім часописі поміщаме наше релігійне і народне:

МНОГАЯ І БЛАГАЯ ЛІТ!

Редакція

ЮВІЛЕЙ ЛЕМКА ІГОРА

Ювілей святкують люди, організації, товариства відзначаючи круглі дати у людей живих перша ювілейна дата 50 літ із Дня Народження а потім через кожних десять літ.

Саме такий перший Ювілей із 50 – ти річчям від Дня Народження святкував *Ігор Петрович Русиняк* 14 лютого 2004 р. в місті Рудки що біля Самбора на Львівщині.

Народився Ігор Петрович в селі Олеша Монастирського району Тернопільської області. Його батько Русиняк Петро з села Андріївка, а мати Стефа Михальчак з села Королева Руська, що біля Криниці на Західній Лемківщині. Були депортовані в 1945 р. в СРСР Союз аж в Кіровоградську область. Однак тяжкі умови життя і туга за рідним краєм змушують вертати ближче до Лемківщини, спочатку на Тернопільщину, а потім на Львівщину в село Надиби Самбірського району. На жаль перейти кордон було неможливо – тому і залишились тут жити.

Ігор Петрович закінчує середню школу технікум, відслужив в Армії і поступав у Львівський Сільсько-гospодарський Інститут в Дублянах який закінчує на відмітно. Після Інституту він працював головним агрономом по захисту рослин, а потім як компетентного господаря його вибирають головою колгоспу, який об'єднавши з землями сусідніх сіл стає першим в районі великим фермерським господарством, яке очолює в теперішній час.

Більше сотні гостей, переважно Лемків з Рудок, Самбора, Львова, Тернополя та інших місцевостей прийшло прививати Ювіляра.

Першим привітав Ігоря Петровича Русиняка голова районної державної адміністрації Нестерак Ігор Йосипович,

його перший заступник - Цуприк Степан Теодорович – лемко, від обласної адміністрації – Гвоздинський Володимир Омеланович, які вручили Ювіляру Почесні Грамоти та сувеніри і квіти. Потім вітали Ігоря Петровича голови організації та товариств.

Від Фундації дослідження Лемківщини у Львові вітав голова Іван Челак і вручив грамоту, лайбік, картину художниці Марії Янко та нею спечений Лемківський коровай і квіти.

Після офіційної частини, де виступали друзі, Родина та багато учасників, був організований прийом, а потім пісні, танці до пізньої ночі.

Урочистість була прекрасно організована і пройшла в надзвичайно приємній дружній атмосфері. Але Ювілей на тому не закінчився, він продовжився в наступний день по суботі і в неділю і слідуючи дні.

В неділю 22 лютого у Львові в Музею – Скансені після відправи в Лемківській Церкви в музейний хижі продовжили витати Ігоря Петровича. Тепло витали сестра, родина, друзі, о. Анатолій Дуда щиро подякував Ігорю Русиняку за релігійний лемківський патріотизм і зичив довгих успіхів в благородній роботі во славу Лемківщини.

Урочистості з нагоди Ювілею Ігоря Петровича підкреслили велику повагу за патріотизм і любов до Лемківщини, нашу культуру, традиції і звичаї нашого народу.

Петро Когут.

Од Редакції: знаме молодого Ювіляра Русиняка Ігора, любителя Лемковини і нашої культури. Все усміхнений, зичливий, добродушний. Майже кождий рік приїзджає на рідну землю родичів і на музейне свято в Зиндранові “Од Русаль до Яна”. Жый нам довго Ігоре все так патріотичний. А на Твоє свято – Ювілей 50 років життя – сотвори Господи **МНОГАЯ И БЛАГАЯ ЛІТ.**

Редакція Загороды і Музейна Рада.

ЛЮБА СМЕРЕКАНИЧ

*Душа і серце мої там
де ліси і гори.
Смерічок гордих справжній рай
і квітів дивні кольори.*

Минуло більше півстоліття страшної трагедії нашого народу коли невинних лемків на силу одних на схід а решта на понімецькі західні землі Польщі згідно Акції “Вієла” гнали.

З болем в душі залишили рідну землю де жили тисячі літ. Опустіли села, нищились церковці, цмонтері терньом застали але ніхто і ничто не в силі було вбити гени предків

і любов до рідної землі, традицій і культури які передавались з покоління в покоління.

В третьому поколінню на вигнаню і переселеню пробуджуються гени предків, любов до Лемківщини, видають молоді патріоти, талановиті поети, художники які прославляють рідний край і гордяться що вони лемки.

Саме до таких патріотів і належить ЛЮБОВ СМЕРЕКАНИЧ, якій бабуся передала любов до Лемківщини та її культури. З восьми років пише вірші, оповідання про рідний край. Два роки тому Люба вперше побувала в рідному селі предків Свіржові Руській і на “Ватрі” в Ждині яким присвятила вірш і оповідання, яких не можна читати без хвилювання.

Народилась Люба Михайлівна 30 липня 1974 року в селі Лисиничі а згодом переїхала в Підбірці біля Львова де живе з батьком, мамою Василівною та синочком Морянчаком, якому сім років і теж пише вірші.

Люба вірші про Лемківщину, красоту її природи і все що вражає, дивує і радує.

Необхідно згадати, що вірші пише і батько Михайло Іванович, який допомагав Любі за що вона йому дуже вдячна.

Люба Михайлівна закінчила ПТУ Технікум, а тепер вчиться в Українській Академії Друкарства. Вона бере активну участь у всіх культурних заходах лемків. Однак хобі Любі то вірші і оповідання якими збагачує культуру лемків.

Петро Когут.

ЛЕМКІВСЬКІ ЗОРИ

*Душа і серце мої там,
Далеко. Там де ліс і гори
Смерічок гордих справжній рай
І квітів дивні кольори.*

*Там, де потоків чистих шум,
Така цілюща їх водиця!
У мить минає серця сум,
Не спиться тут, не спиться!*

*Минувся день. Ясна зоря
Ховається ген, за горою
Ось вже заснула... ніч яка!
Так небо близько наді мною.*

*І мерехтять, палахкотять,
Переливаються і сяють
Сто тисяч ясних зірочок
Де ще такі є? Я не знаю!*

І буде час мінати, йти,
І дешо з пам'яті стирати,
Та лиш лемківських зір ясних
Йому несила відібрati!

Вони, у кожнім сні моїм,
Щодня в очах у моого сина.
Все мерехтять, палахкотять
І не минають дні рутинно!

МАТИ ЖДЕ (Лемківщина)

Стомилась мати у чеканні
Вже стільки довгих років жде
Все у молитвах і благанні –
Ніхто до неї не іде...

За що покарана, за віщо?
Цього і вітер не забагне,
Лиш він дони доносить вісті
Сумним непроханим дощем.

Осиrotіла , почорніла
Церковця не в однім селі,
Трава довкола здичавила
І хати так давно пусті...

І сон о той страшній минеться:
Надія в серці ще жива.
Єднаймось лемки! Хай озветься
Нам мами збавлена душа.

Допоки ми ще є на світі
То не гасімо свій вогонь
Лемківщини онуки, діти,
Одна ж із вами у нас кров!

Люба Смереканич.

З ЖЫТЯ ЛЕМКІВ НА УКРАЇНІ

Знаме, же найвесь лемків переселено, депортовано в осені 1945 р. на західні області України, котры находили ся до 1939 р. в границях Польши.

Менше число родин переселено на східну Україну иши в зимі 1945 р. до області Херсонской, Дніпропетровской, Николаївской і інших. Перше переселеня на схід рахувано як добровільне, бо декотры села головні на Дуклянщині були в часі фронту спалены, перестали існувати, а совітські воєнны політруки агітували, жебы іхати, бо там буде нове легше жыття як ту в горах. Треба було ставляти зас хыжы і одновляти господарства.

По закінчиню війни юж в 1945 і 1946 р. лемкы зо східньої України, мож повісти, втікали ближе своїх гір і своєї Отчизни Лемковини з надійом, же вернут в рідні гори. Так ся не стало і глядали місця жыття в згаданих західніх областях – Тернопіль, Ів. Франківск (тогда Станіславів) і Львівщина. Немало родин замешкало і до гнеска жыє в місті і районі Чортків на Тернопільщині.

Пишут – повідомляют, же Чортків недавно святкувал 480 років. В святі брали участь і нашы переселенці. Районне місто рахує на гнес 30 тисяч жытей. Активно діє там лемківська світлиця і

одділ Товариства Лемківщина. Лемківский актив Чорткова схвалил плян побудовы памятника депортованым лемкам.

Автор проєкту памятника – Гербут П. І. – керівник лемківської світлиці в Чорткові.

Помішаме прислану знимку проєкту памятника і жычиме благородных діянь.

Послализме до них остатню "Загороду", за яку прислали подяку і святочны - новорічны вітаня, за котры красні дякуєме.

Редакция.

Проект памятника

Z HISTORYCZNYCH ZAPISÓW

ŁEMKOWIE W TALERHOFIE

By zrozumieć tragedię talerhofska ludu łemkowskiego w czasie pierwszej wojny światowej, trzeba zacząć od właściwej nazwy narodowej Łemków.

ŁEMKOWIE, to RUSINI. Kiedy sami się określają, mówią chętnie: "my rusnaky", "z pradida my taky, od wikiw my taky..." znajdują się w poezji łemkowskiej.

Swej starej narodowej nazwy Rusini w Karpatach, tak po stronie południowej - w Słowacji, jak i po stronie północnej Karpat - w Polsce, nie wyzbyli się do dziś.

Wprowadzona pod koniec XIX w. w polskiej literaturze etnograficznej regionalna nazwa "Łemkowie", przyjęła się właściwie tylko w Polsce i trzeba przyznać, że Rusini północnych stoków Karpat chętnie jej używają, a niekiedy nawet podnosząją do nazwy narodowej, mylnie oczywiście, bo właściwą nazwą narodową Łemków, jak już wyżej wspomniałem, jest..., lecz tu muszę się na chwilę zatrzymać, by krótko wyjaśnić dlaczego do dziś istnieją spory odnośnie nazwy narodowej Łemków nie tylko wśród samych Łemków w Polsce, czy Rusinów w Słowacji, ale także między Polakami a Ukraińcami, nie wyłączając naukowców. Dodać muszę, że bardzo często spory te toczą się i trwają nadal poza plecami autentycznych Łemków w Polsce, czy Rusinów w Słowacji.

Jestem Łemkiem, a więc jednym z nich, a przy tym z wykształcenia etnografem łemkowskim z polskiej szkoły etnograficznej, więc mówię także sam o sobie. To dobrze moim zdaniem, bo jest to i potrzebne, i najbardziej wiarygodne. Łemkowie powinni mówić, mieć możliwość wypowiadania się (nie tylko w sprawie swoego pochodzenia narodowego) sami, sami o sobie..

Nie mam wątpliwości, że jestem Rusinem z dziada, pradziada i że jest to moja stara nazwa narodowa. Jestem więc Ukraińcem w nowym nazewnictwie narodowym wszystkich Rusinów,

tych na Wielkiej Ukrainie, dawnej - Rusi, tych na Zakarpackiej Ukrainie, jeszcze nie tak dawno zwanej Zakarpacką Rusią i tych z Rusi Karpackiej - mojej regionalnej ojczyzny, zwanej także Łemkowszczyzną.

Odbiegając nieco od tematu, pragnę jednak dodać, że Rusini po obu stronach Karpat - w Polsce i Słowacji niechętnie wyzbywają się starej nazwy narodowej. Nie można im tego mieć za złe, bowiem wiele, wiele historycznych przesłańek przemawia i usprawiedlnia takie poczucie i zachowanie. Mnie również jako Ukraińcowi nie przeszadza stara nazwa. Jestem tradycjonalistą, podobnie jak większość Rusinów karpackich, do których nowa nazwa przyszła z urzędu a nie z poczucia. W latach 1945 - 47 i później władze polskie także manipulowały tą nazwą, wyrządzając niepowetowane krzywdy bezprawnie wysiedlonym Łemkom.

Ja już przywykłem do nowej nazwy, ale starsze pokolenie, a szczególnie lud wiejski, jak gdyby kurczowo trzyma się tej starej narodowej nazwy. Ma to swoje nie byle jakie uzasadnienie, bowiem za tę nazwę cierpieli, byli prześladowani przez władze austro - węgierskie łącznie z masowym odosobnieniem w obozie koncentracyjnym w Talerhofie w latach 1914 - 1917.

Trzeba podkreślić, że władze austriackie miały także swych popleczników a nawet inspiratorów owych prześladowań rusińskiej ludności wśród nacjonalistów polskich i ukraińskich. W tej sprawie jest już dość bogata literatura, jaka powstała ze zbyt wielkiej goryczy i cierpienia, by była do końca obiektywna w ocenie działalności nacjonalistycznych, czy wręcz faszystowskich ugrupowań politycznych w Monarchii Austro - Węgierskiej.

Sprawa nazwy narodowej Łemków wymaga odrębnego, szerszego potraktowania.

TALERHOF

Do obozu koncentracyjnego w Talerhofie, znajdującym się na terytorium Austrii, koło Gratza zabierano bez sądu, policyjną przemocą z reguły niewinnych Rusinów, nie należących do żadnych antyaustriackich ugrupowań czy organizacji politycznych, *

Krzyż w Bartnem

Ukraińcy chcieli krótką drogą, zbyt szybko i niezręcznie zrobić z Rusinów - Łemków świadomych Ukraińców, patriotów⁽²⁾.

Austriacy zaś i Węgrzy często podobnie traktowali Rusinów i Rosjan i gotowi byli ich pacyfikować, co też zrobili, zamkając ich masowo, w pierwszym chyba na świecie prawdziwym obozie koncentracyjnym, w Talerhofie.

Osadzono tam też mojego ojca, rolnika Grzegorza Stefanowskiego, przedwojennego wójta wsi Bielanka, cerkiewnika (kościelnego), świadomego Rusina. Podobnie jak setki, czy na-

chyba, że zaliczano do nich świadomych narodowo Rusinów, wśród których niewielu było sympatyków monarchii Franciszka Józefa.

Cierpieli więc Łemkowie za swą narodowość russką, czy rusińską (jak kto woli) - prości chłopi, inteligencja, (przeważnie nauczyciele), księża, i o dziwo, nie tylko prawosławni, ale także grekokatoliccy, którzy z woli ludu trzymali się słowiańskiego, a więc starocerkiewnego obrządku i ewangelii.⁽¹⁾

Trzy siły zewnętrzne skierowane były przeciw tradycyjnej kulturze Rusinów w Karpatach. Upraszczając sprawę, można powiedzieć, że: Polacy chcieli, by Łemkowie byli "dobrym ludem polskim". I rzeczywiście, Łemkowie dali wszelkie dowody, także w czasie okupacji hitlerowskiej i po wojnie, że są takim ludem, zawsze lojalnym wobec władz i ojczyzny.

wet tysiące innych Rusinów z Karpat, by nie zginąć w obozie koncentracyjnym wstąpił "za przyzwoleniem cesarza" do podniesionej wojną armii austriackiej⁽³⁾. Przy pierwszej lepszej okazji dostał się do niewoli rosyjskiej, by nie strzelać do braci Słowian. Po kilku miesiącach od zakończenia wojny powrócił do domu. Z powodu nadszarpiętego zdrowia w obozie i na froncie, zmarł młodo mając lat 50. Setki innych Rusinów spotkał jeszcze gorszy los. Zginęli oni z głodu i wycieńczenia fizycznego i psychicznego tam - w obozie koncentracyjnym w Talerhofie.

Zaślepieni nienawiścią do wszystkiego co ruskie, Austriacy i Węgrzy rozstrzeliali i wieszali Rusinów Karpackich przy lada okazji. Legendą wśród Łemków stał się ksiądz Maksym Sandowycz ze wsi Źdynia (dawny powiat gorlicki). Aresztowanego 4 sierpnia 1914 r. rozstrzelano pod ścianą gorlickiego sądu 6 września 1914 r. Podobno, ugodzony śmiertelnie kulą upadł na ziemię ze słowami na ustach: "Niech żyje lud ruski i święte prawosławie!". Ciało młodego księdza - patriota, spoczęło w rodzinnej Źdyni, gdzie do dziś czczona jest jego mogiła. Legenda głosi, że tuż po rozstrzelaniu przyszło z Krakowa uniewinnienie.

Podobnie tragicznie zginęła gimnazjalistka, córka księdza greckokatolickiego, urodzona 21 grudnia 1897 r. we wsi Wojkowa, pow. Nowy Sącz. Przebywając u rodziców na wakacjach niespełna 17 - letnia dziewczyna została aresztowana 6 września 1914 r. i wkrótce zamordowana wraz z dziesiątkami innych więźniów w Przemyślu. Młodziutka, niewinna, piękna dziewczyna nie powróciła już do gimnazjum w Sanoku.

Tak na oczach ludu Ruskiego w Karpatach rozgrywała się tragedia, której patronowała nienawiść i ślepoty polskich i ukraińskich nacjonalistów w nagonce na "rusofilów".

Do niedawna żyło jeszcze wiele Łemków, więźniów obozu w Talerhofie. Ich m.in. nazwiska widnieją w spisie więźniów talerhofskego obozu pod nazwami wsi. Dla przykładu wymienię tu nazwiska talerhofsców trzech łemkowskich miejscowości:

BIELANKA

Zabawskij Łuka, zmarł 3. 02 1915r.

Zaretko Antonij, zmarł 3. 02 1915 r.

Tyma Dańko, zmarł 5. 02 1915 r.

Łabowskij Wanio

Łabowskij Mykołaj

Łabowskij Camuił

Łabowskij Wanio

Stefanowskij Hryhorij

Dutka Wanio

Dutka Aleksander

Rusyniak Mychał

Rusyniak Wanio

Szpak Marko

Dzwinczyk Petro

Czupyk Petro

Rusyniak Wanio.

KRYNICA

Ks. Hnatyszak Hawrył, zmarł

Hnatyszak Teofil, adwokat

Hnatyszak Aleksander, weterynarz

Dr Hnatyszak Orest, adwokat

Małyniak Kłył

Hnatyszak Maria, aptekarka

Małyniak Mychał

Urban Ocyf, uczeń gim.

Urban Wanio

Krajniak Asafat, gajowy

Tełyszczuk Mychał

Petryk Jurko

Krynycki Maksym

Krynycki Sztefan

Krynycki Petro

Ławryk Petro

Ždyniak Kondrat

Ždyniak Seman

Krynycki Sofron

Petryszak Antonij

Hromosiak Mykołaj

Sawczak Aksentyj, nauczyciel

Sawczak Sztefka, nauczycielka

Dr Cichański Aleksander

Trochanowskij Metodij, nauczyciel

ZAGÓRZ

Kyszka Mykołaj, kolejarz

Kyszka Władymir, uczeń gim.

Kawałkiewycz Wasyl

Kawałkiewycz Osyf

Bubniak Mychał

Chomyszczak Hryhorij

Szczenockij Iwan

Brechun Mychał

Bołowskij Ocyf

Bołowskij Wasyl, adwokat

Hirniak Iwan

Kancio Mychał

Hływiak Mychał

Żubryd Iwan

Baliwska Anna

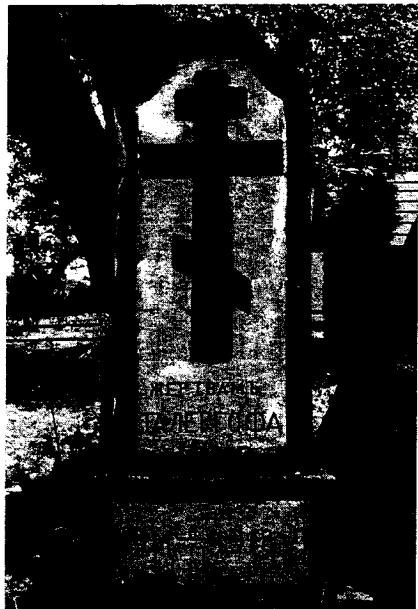
Mandolak Katrena

Szczencka Róża

Kyszka Antonij

Biłyk Ludwik, zm. 29. 01. 1915 r.

Podobnie z innych wsi i miast poddano represji zupełnie niewinnych ludzi, bowiem nikomu nie udowodniono szpiegostwa, czy przestępstwa przeciw Monarchii Austro - Węgierskiej.

Krzyż na terenie Muzeum - Skansenu w Zyndranowej

1917 zginęło około 60 tysięcy cywilnej ludności (starców i dzieci, mężczyzn i kobiet). Prócz tego w obozach cierpiało dziesiątki tysięcy niewinnych ludzi. W samym obozie w Talerhofie zginęły męczeńską śmiercią tysiące osób. (Nie mam danych ile więziono w obozie Terezin (Czechy) i ile niewinnych ludzi tam zginęło.

Ta sama ideologia "parcia na wschód" i panowania nad światem pchnęła Hitlera do zbrodni przeciw ludzkości - zginęło 30 milionów cywilnej ludności Europy.

W obozach koncentracyjnych dobudowano za Hitlera jeszcze jeden szczebel "cywilizacji" - krematoria dla spalania nie tylko ducha, ale i ciał ludzkich.

Jakże ciężko jest przetrwać piekło wojny małym narodom, grupom narodowościowym, jakże ciężko trwać słabszym pod przemocą silniejszych.

Dziś chyle głowę przed mogilami i cierpieniami mojego ludu łemkowskiego. Chyle głowę przed ludźmi, którzy zginęli w obozach, na szubienicach rozsianych po całej niemal Łemkowszczyźnie z rąk wroga ziemi naszej, naszej kultury, naszego istnienia. Oddać należy też wielką cześć i hołd tym Łemkom, którzy zginęli w walce czynnej z wrogiem i złem w obronie swego narodu i ziemi ojczystej. Ciarki przechodzą po ciele uczciwego człowieka, kiedy spojrzy na obraz cierpień cywilnej ludności Europy tak w I jak i w II wojnie światowej. W latach 1914 -

Przypisy:

1) Lud rusiński był uczulony na czystość obrządku i ewangelii, szczególnie w odniesieniu do zwrotu w błogosławieństwie: "...pomiany Hospody wsich prawosławnych chrystian..." kiedy niektórzy księża greckokatoliccy zaczeli wprowadzać zwrot - "prawowirnych", zamiast "prawosławnych", świadomi Rusini - Łemkowie, chłopi zaraz po nabożeństwie, przy cerkwi pouczali księży, że "słów Ewangelii świętej zmieniać się nie godzi - nie wolno!". Księża ustępowali, bo też poza tym sporem lud łemkowski był im posłuszny, szanował ich. Wiadto wówczas cerkiew na Łemkowszczyźnie była nie tylko ośrodkiem życia religijnego, ale także społeczno - kulturalnego i oświatowego. Np. po zakończeniu nabożeństwa przy cerkwi (poza parkanem) odbywały się często nieoficjalne zebrania - narady mieszkańców wsi w różnych sprawach, nie wyłączając czysto ekonomicznych, dotyczących życia wsi. Podawano do wiadomości różne zarządzenia władz świeckich. Wójt informował o różnych wydarzeniach, bieżących obowiązkach, zapowiadał termin zebrania wiejskiego, zwracał uwagę naruszającym współżycie wiejskie lub przepisy władz, pomagał w rozstrzyganiu sporów między skłonnymi stronami. Nauczyciel również najczęściej przy cerkwi kontaktował się z rodzicami uczniów zaniedbujących się w nauce z powodu nie przychodzenia do szkoły z winy rodziców. Czasem, na boku czytał on komuś list od kremnego, np. z Ameryki. Przy cerkwi załatwiano mnóstwo spraw osobistych poczawszyst od wstępnego targu o kupno krowy czy konia a skończywszy na umawianiu się zakochanych na spotkanie.

Cerkiew łemkowska wiele z tych funkcji spełnia do dziś. Godzi się powiedzieć w tym miejscu, że obecnie cerkwi tej przybyła nowa, jakże ważna funkcja - obrony Łemków przed wynarodowieniem.

2) Nacjonalisci ukraińscy tak w okresie I jak i II wojny światowej nieraz w wulgarny sposób, z poniżaniem godności ludzkiej i osobistej Łemków usiłowali przekonać ich, iż powinni być "patriotami" ukraińskimi, zapominając, że to właśnie Łemkowie najdłużej zachowali staroukraińskie elementy kultury.

3) Cesarz wydał zarządzenie, że kto z więzionych pojedzie na front, zostanie zwolniony z obozu.

*Paweł Stefanowski
Magury 82.*

ОСТАГНЯ ДОРОГА

10 січня 2004 р., по новім стылю календаря, в церкви в Ждыні одбыла ся похоронна служба, котра была барз гарді одправлена, але на жаль для кожного лемка і лемкыні была то барз смутна служба. Тот жаль і смуток стискав серця, котры бют в грудях дочок і сынів лемківской землі, тиснув слезы з очей, же мусілизме пожегнати чесного лемка, сына лемківской землі МИХАЛА САНДОВИЧА. Неоджалуваный Михал Сандович был так потрібный, в гнеснім так труднім часі, для наших люді. Был Він все готовый прити з помочом в кождім приладку хоц было то часом з великым посвячиньом з Його стороны, але Він не звертав на то уваги.

Тыма добрыма учінкамі, якы робив для свойого народу, заскарбив собі в серци каждого уцтівого лемка і лемкыні велику пошану і памят про себе. Михал Сандович згинув трагічно в выпадку самоходовім вертаючи з дорогої Му Лемковини домів до Варшавы.

Похоронено Го в Ждыні коло св. п. Святимученика Максима Сандовича, Його Діда.

Хоц погода была барз зимова, мороз і вітер, то якбы на перекір вшыткому нещастю, люди на похорон пришло барз дуже. З Варшавы приіхал автобус знайомих покійного Михала, было дуже люди з терену західньої Польщи, были священники зо своіма парафіянами з Криниці, Ганчовы, Білянкы і місцевой парафії Гладишів – Ждыні. Были люде з парафії горлицкой.

Люде, котри могли прити то пришли, бо чули внутрішню потребу, же на тім похороні треба быти.

Хочу тыж зложыти слова узнаня і подякуваня для пана Митра Рыдзанича, війта Усцянской Гміны, котрый зорганізував в Усцянскій реставрації теплый і смачный почастунок для вшыткых участніків похорону.

Закінчнія похорону одбыло ся традиційні лемківским старим звычайом.

Теодози Дроздзяк.

НАРОДНЕ ЗАНЯТЯ ПОЗА РОЛЬОМ

ГОДОВЛЯ

Положиня економічне лемків было выше товди, коли пастырство было розвите на рівні з рільництвом. Причином упадку пастырства было знищыня сервітів і поділ паствиск і лісів на паньске і хлопске.

В тім часі терен паствиск зменшив ся о половину а за ним скількіст выпасаных овец і быків. Не дішло єднак до цілковитой ліквідациі годовлі. Хлопи тяжко одрабляли паньшну, жебы дальше остати пастырями.

Лемкы купували вівці переважні на всході в околиці Тухля, а быкы на Мадярах. Волів тримали переважно дві пары. Старшу пару продавали, а купували другу молоду. Богатши газдове мали три пары. Так само стару все продавали. Выпасали літом, а осіньом продавали на великих ярмарках в Незнайові, Ждыні, Горлицях, Змигороді, Бічу, Осіку і інших. На весну купували молоды волы.

Пруч великого зыску з волів доходив піняз з овец, два стріжыня волны, значна скількіст сыра, з котрого робили смачну і знану по світі “брындзю”.

Волы і вівці ночували літом в спільніх кошарах переношаних на інше місце, жебы нагноїти більше паствиска.

В пізнійших часах спосіб выпасу овец змінив ся цівком. Каждый господар пас свій добыток на своім полі і мав свій шалас – “стодівку”. В часі выпасу злучали ся пастухы в тых границях як было поділене село (нп. “Нецівка” обнимала 5 господари, то била єдна група. “Доклівка” 6 господари – то друга група.)

Тепер юж неє выпасу, опущены поля заросли кряками.

В менші скількости была годовля кони. В більшості до недавна запрягали волы і коровы. Заникла тиж в остатніх:

часах годовля овець, а зросла годовля рогатої червеней гірської раси малых коров.

З птахів домових лемки годують кури, качки, гуски, індикі. Доходы з птацтва сут призначены для газдині на ей розходы на купно нафты, соли ітд.

Годовля птацтва в горах вимагає великої охорони і опікы, а найбільше при виліганю, бо астрябы і вороны заберают малы писклята, а лишкы доросле птацтво.

ГАНДЕЛЬ

Відомо, же не лем зо самой роли жыв Лемко і не лем з пастирства. Поконував вшытки трудности, жебы выжывити себе і родину.

В тім увидочнят ся того на еміграції, же в Канаді Лемко добрым рільником (фармером), в Аргентині взоровим пастирем – годовцем, в Америці Північні барз щадным купцем промисловым.

В давних часах, коли дорога на Венгри була отворена ишли Лемки на Долини Венгерські вчасном весном. Купували там молоды штуки рогатого (волів), котри осіньом добрі продали в Відни. Славны были торги дорічни на Воли, в Риманові, Перемишлі, Бардзюкові. Гнеска позостали лем вспомини, як гнали волы сотками на торг.

Другим гандльом давно пропаденym то гандель уцями (вівцями), котрий провадил до барз далеких вандрівок. Ту славны были Лемки з Лабовы, Рыхвалту, Королика, Устя Руского, Ждыни і інших сел. Ишли каждого року до Семограду, купували разом сотки овець, гнали іх до Пільзна, Тихова, Тарнова, часом і на Шльонск. Ищи в остатніх часах занимали ся гандльом овець селяне села Рыхвалту пов. Горлиці, Синявы, Прусіка, Вороблика. Ишли за уцями на Гуцульщину. Давно, коли не было на границі стражы цельной ишли Лемки з Вислока, Ольхівця, Тихані, Тилича, Грабу, Мушыны і інших сел на Венгри і

купували овочі – виноград, яблка, сливки, грушки, котри потім розвозили по містах і дворах в околиці Krakova, Boхні.

Широко розвинений был тыж гандель выробами кошикарськими (сут то выробы плетены з лозини, трісок ліскowych і прутів березовых). Плели коши, опалки.

Закладали Лемки торговиці в Горлицях, Яслі, Кросні, Риманові, Сяноку.

Провадили тыж гандель деревом будовляним – сосна, бук, ялиця, дручкы, стопкы до огорожыня, гонты і дерево опалове, котре возили до міста і там продавали.

На рynку в Перемышлі продавали камені млинськы з Бодаків, Бортного, а тыж камені до жорен (млинец) з Посады Риманівской. Зас в Воли Цеклинській і на Фолюшу вырабляли і продавали брусы до остріня ножів і дурбакы (оселкы) до остріня кос.

В Новици і Ліщинах занимали ся выробом продуктів господарчого ужытку домового з дерева. Робили і продавали лыжкы, солничкы, товчки, забавки для діти.

В селі Лосе пов. Горлиці вырабляли сами з ропы нафтowej мазь – дект і іншы смары до возів. Ихали своіма возами мазярскыми на Кішинів до Бесарабії, або на Львів і Поділя, потім переїждjали ріку Збруч і през степы Україны ишли в глубину Росії. Іншы зас іхали на Люблін і Литву. Некотры мали навет свої склады в Варшаві

З околиц Санока достарчали на торги в Кросні, Стрижові Тарнові велики запасы честку, цибулі. Тоты продукты купці перевозили до Швеції і Норвегії

Не хотіли Лемки гандлювати пряджом, полотном, сукном, олійом. Тоты продукты вырабляли для себе, для власного ужытку. Тоты продукты были тяжко набыти в малі скількости і зоставляли для потреб домовых.

*Записал Ваньо Мадзік
Село Бортне (тепер жыє в США)*

ВЕЛИКОДНЫ ТРАДИЦІЇ

ЯЄЧКО ПИСАНКА

Легко ся то читать,
тяжко написати,
коло того треба
кус і подумати.

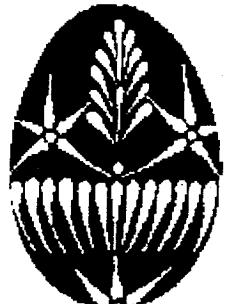
Великден ся близькыт,
люде ся радують,
хлопці оливати
дівчат ся рыхтують.

Люде не так жыютъ
як даколи жыли,
много старых звыків
доднес уж забыли.

У Нижній Писані
гуркоче герличка,
там женички пишуть
прекрасны яєчка.

Найкрасше їх пише
там пані Чверчкова,
приде іх видіти
Марька Мачошкова.

Народна співачка,
вшытки ей познаме,
може нам заспівати,
ради послухаме.

Тото, что в нас живе
нигда не загыне,
ту під Дукльов живуть
як дубы Русине.

*Николай Гвозда
Ладомірова – Словакя.
29 марта 1996 г.*

ЛЕМКІВСКА ЗАБАВА

По ініціативі голови Львівського товариства “Лемківщина” Володимира Репецького та сприянні Всеукраїнського Олександра Венгриновича вперше на Україні у Львові відбулось Свято пісні “Лемківська Забава”, яка продовжувалась три дні.

В п'ятницю 9-го січня у Львівській Галереї мистецтв відкрилася виставка “Лемківський Єрусалим” роботи лемківських як професіоналів так і народних умільців. У творах яскраво відображені національний колорит, побут, звичаї і природу Лемківського краю. Найбільше місця займали мистецькі твори Марії Янко – картини, художнє фото, картини Дмитра Солинко, Петра Головача, скульптури і різьба Степана Кищака, Сухорських, Миськів та Яреми. Лемківське Мистецтво не штучне, не поверхове. Воно іде від самого серця нашого народу.

В суботу 10-го січня в Палаці Мистецтв зібрались численна громада Львова, Київ, Тернопільщини, Івано-Франківщини та гостей з інших областей і закордону на традиційну Лемківську Велию. Гостей тепло привітали Володимир Ропецький та Олександр Венгринович, а згодом виступали всі бажаючі. За свяtkовим столом весело провели час обіймаючись думками, гадаючи Різдво і традиції на Лемківщині майже до рана.

В неділю 11 січня в Лемківській Церкви Святих Володимира і Ольги в Шевченківськім Гаю о. Анатолій Дуда відправив Урочисту Службу Божу та молебень за крашу долю Лемків на Лемківщині так і цілому світі.

В неділю о 16 годині в одному з найкращих у Європі Театрі Опера та балету у Львові розпочався концерт під назвою “Лемківська пісня” на якому виступало більше тридцяти художніх колективів, тріо, дуетів і співаків, які виконували лемківські пісні, а серед них відома співачка лемкіння Юлія Дошна з Польщі.

На жаль театр не зміг розмістити всіх присутніх, то багатьом довелось служити концерт на морозі.

Концерт, велию і виставку записувала Львівська телевізія, радіо багато кореспондентів.

Так розпочали Лемки у Львові Новий 2004 рік з надією що він і дальше буде сприяти культурним заходам Лемків.

Петро Когут

ЛЕМКІВСКИ СПІВАНКИ О ГОРАХ КАРПАТАХ

З околиц Дуклі і Змигорода

Співайте дівчата

Співайте весево

Жебы било чути

Аж на друге сево.

Аж на друге сево

И гет поза горы

Жебы и там знали

Же ту нашы горы.

Співайте дівчата

Хлопці помагайте

И нашы горички

Співом звеселяйте.

Бо нашы горички

Співаня вартают

Бо они прекрасні

Завше виглядают.

Співайте дівчата

Співайте співайте

И своїм співаньом

Горы звеселяйте.

Бо нашы горички

Прекрасны Карпаты

То нашы лемківски

Прекрасны палацы.

Співайте дівчата
Бо співати знate
И своїм співаньом
Горы звеселяйте.

Горы звеселяйте
Як найкраще знate
Бо нашы горички
То нашы мамички.

Співайте парібці
Двома голосами
Жебы било чути
Аж поза горами.

Аж поза горами
И поза лісами
Жебы всяди знали
Же ми ту газдами.

Співайте парібці
Дівкы помагайте
И о рідных горах
Співом споминайте.

Співаме співаме
Співати будеме
И о наших горах
Мы не забудеме.

Співайте невісты
Бо співати знate
И своїм співаньом
Горы звеселяйте.

Співайте співайте
Бо співати знаєте
І о наших горах
Ви все памятате.

Співам я сой співам
І співати буду
І нашы горички
Веселити буду.

Веселити буду
Нашу Лемковину
І я о горичках
Нигда не забуду.

Рідна Лемковино
Дороги Карпаты
Де бым я не пішов
Мушу вас згадати.

Бо тепер мі пванно
Превелика біда
Бо моя чужына
То не Лемковина.

Лемковино мила
Рідненъкы Карпаты
Як собі подумам
Мушу запвакати.

Пваче ся мі пваче
І буде пvakati
Докаль треба буде
Чуже рідним звати.

Так нам нашы діды
Перше повідали
Жебы зме о свое
Завше добри дбали.

І мы так робили
О свое мы дбали
Але лихы часы
Нам вшытко забрали.

А были то были
Добры часы были
Як сой вшытки лемкы
В своїх горах жили.

Жыли они в горах
Там ся дорабляли
Але страшны часы
Вшытко ім забрали.

*Співанки написані бесідом сева:
Поляни – Крампни – Котане.
Татяна и Гриц Бованко.*

ЛИСТ З КАНАДИ

Сердечні дякую за “Загороду”, картку святочну і так само жичу Вам дуже здоровля, довгих років життя і Щасливого Нового Року для цілой Вашої Фамелії, для нашого Лемківського Музею, Рады Музеальної і для “Загороды”.

Вчера отримал єм “Загороду” і зараз єй читам. Дуже гарді вшытко описане і дуже цікавых знимок, барз то гарді вшытко выглядат. Прошу вибачити, же єм скорше не писал, але роботи дуже і пізно ся приходит домів. Вчера як єм дostaл “Загороду” то єм сой постановил зараз одписати. В нас зима дос добра, кус снігу попадало, морозя од – 12 до – 25°, а там де мі брат Лешко то і до – 50 доходить. Він на півночи Канади 1800 км од мене.

Мій брат Владек часто вспоминат як іхав з тобов Марись дисятолітнім хлопцьом зо Щецина до діда і баби до Вільхівце.

Читал єм в попередні “Загороді”, же треба буде в тім році крыти другу сторону музеум кычками. То я помогу, можете на мене рахуватити, бо на таку важну справу як музей треба помочи, бо то ест важна памятка нашої культури.

Тепер передаю 50 дол. кан. на “Загороду” і 50 для Вас Родини і з того прошу поставити коняк для Рады Музейной за опіку над музейом.

Бывайте здоровы, поздоровлям вшыткых знайомых

*Лемко нової генерації В. Худик
Канада.*

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Дякую за “Загороду”. Дай Вам Боже як найліпше разом з нашом Лемковином.

Нас юж признали яко потерпівых г войні 1941 – 1945 р., але ищы того полегчыня не одчуваме. Будут нам допвачувати до пенсі по десят не цівых гривен. І будут пватити за газ, воду і съвітво на пів менше. Барз ся тішти неє чым, бо ціни юш пішли доторы. Але лемко мусит сой давати раду.

Дай Боже, жебы на Україні люде даколи жили так як го съвіті.

Не виходит мі с памяти, же не будете робити съвято “Од Русаль до Яна”. Не знам, може річна перерва піде на ліпше, але люде юж ся призвычайлі же ма быти съвято.

Тяшко робити, а ищы тяшче зробити таке съвято, але критикантів все не бракує. Такы съвята (ватры, кermешы, фестивалі, спотканя) сут барс корысны (одновляют ся звычай, бесіда, співанки, традиції) і де як не на таких съвятах моводіше покоління, і меньши діти будут ся учыти того прекрасного лемківского, навертатися до свого кореня, до свого краю, шанувати своє прадідівське?

Жаль мі тых діточок, же за яксых кільканадцет років будуть нарікати на тата, маму, діда, бабу же іх не навчыли бесідувати по своїому, же іх не навчыли шанувати чуже а любити своє, бо своє то ест своє і нияке чуже не буде милішє як своє рідне. Барз дуже люди дали бы барз дуже, жебы быти на свої землі, в своїм краю, зо своїма людми. І дай Боже, жебы того ся зістиво для вшыткых люди.

Чув єм, же в Страсбургу заінтересували ся дольом лемків. Треба лемкам вернути землі, ліси, компенсувати ім за роботу і іх родичів так як компенсують німці осторбайтерам, дозволити вертати на свої землі, быти рівноправными жителями планеты.

Кінчу, най ся Вам веде. Боже заплат. Майте ся добрі і будте здорови.

Василь Шкымба з Незнайови.

РОЗДУМ СТАРОГО ЛЕМКА

Якось лемка старого
Я у полі спитала
Чому голову в землю
Завжди з сумом схиляє.

А тому, що дитино
Я живу на чужині
Голову гордо носив я
На своїй Лемківщині.

Чуже поле тут сію
І чуже споживаю
І словами чужими
Я вже тут розмовляю.

І не можу тут плечі
Я свої розпрострати
І на повній груди
Тут повітря набрати.

Навіть сонце здається
Тут пече, а не гріє
А холодний тут вітер
Тільки в очі нам віє.

Нема наших Карпат,
Ані рідної хати,
А до них недалеко
Лиш рукою подати.

Все забрали у нас,
Все до тла попалили
Тільки смуток гірший
В серці лемкам лишили.

Моя бідна душа
Хоче рветься до дому
Недоступну стіну
Не здолати одному.

Тож з'єднаймося брати
У єдину родину,
Аж тоді ми повернем
Всім свою Лемківщину.

Хоч вже сонце в небі
Чуть так само гріє
Але душу на чужині
Воно не зігріє.

Хоч і поле чуже орють
І пшеницю сіють
Та про рідню землю
Лемки досі мріють.

Хоч врожай на цьому полі
Високий збирають
Але радості від того
Тут лемки не мають.

Вони думають чи поле
Їх встигли зорати
І чи добрий урожай
Встигли там зібрати.

І не знають, що багато
Сіл їх попалили
І з тих пір вже хліба
В поля не косили.

Хома Степанія Василівна.

У СВОЇ 113 ГРИГОРІЙ НЕСТОР ЧИТАЄ ГАЗЕТИ БЕЗ ОКУЛЯ РІВ

*На й с т а р и й
мешканець України
пам'ятає кілька-десят
пісень, смакує перчену
вермішелеву зупу і не
шкодує, що досі не
одружиється...*

У Старому Яричеві Кам'янсько-Бузького району мешкає найстаріший мешканець України Григорій Дмитрович Нестор – 15 березня йому виповнилося 113 літ. Дідусь Григорій має добрий зір, (...) світлий розум, (...) чудову пам'ять і дзвінкий голос. Гостям дідусь співає у подарунок давні маловідомі пісні, якіх знає кілька десятків, – і українською, і російською, і англійською, і навіть старослов'янською мовами.

Доля Григорія Нестора – як чорно-біла вишиванка. Народився у селі Монастир Ярославльського повіту 1891 року у бідній селянській сім'ї. Ні батько, ні мама не вмілі читати. Було двоє братів, сестра Катерина.

Найкращі спогади – про дитинство. Купався у Сяні, босоніж ходив зарошеними травами, а якщо на вулиці було тепло – спав не у хаті, а на свіжому повітрі.

Коли Григорію виповнилося сім років – уся сім'я захворіла на тиф. Діти, на щастя, одужали, а батько помер. Григорій був надто слабенький, аби іти до школи. Тільки через роки закінчив два класи. З ранку до ночі працював. Пас коней, корів, порався по господарству.

У 1940 році його разом з родиною виселили з Польщі у Старий Яричів. Дві великі сім'ї тулилися в одній хаті. Не було у що одягнутися, що взути. Усе, що вирощував важкою працею, – пшеницю, ячмінь, овес, – забирали на податок, так званий контингент. І в бурякі і траву. “Та трава, котра гарно сивенько цвіте, – каже дідусь, – дуже ситна”. Через те, що не хотів вступати до колгоспу, йому не дозволяли пасти корову – випасав свою худібку потайки, уночі. Сумував за Сяном, за могилами батьків – усе залишилося по той бік кордону...

Григорій Дмитрович – глибоко віруюча людина. Перечитав багато духовної літератури. Ще 13 років тому, у свої сто літ, ходив до церкви. Понині дотримується посту й ніколи не переїдає. Вважає, що переїдання – “обжирство” – то великий гріх. На запитання, які страви були йому найбільше до душі, відповідає: “Хліб і молоко”. А нині вже, – додає з сумом, – молоко мені шкодить”. Ще дідусь дуже любить домашній сир зі свіжою картоплею та суп з макаронами, до якого просить всипати богато перцю.. Пояснює, що у давнину люди готували їсти лишень у неділю – у будні дні не було часу, бо треба було жати, косити, орати... та найкраще жилося за Австро – Угорщини. Тоді можна було скрізь поїхати на заробітки, а продукти були дуже дешеві, особливо крупи: рис варило усе село”.

Григорій Дмитрович ніколи не був одруженим. “А чому?” – “Бо не народилася ще та жінка, яка народила б мені таку дівчину” – жартує. (...) Не уявляє, як люди можуть сваритися, лихословити, пити горілку. Правда, має один гріх – іноді любить собі покришити цигарку і понюхати. Але тим заняттям не зловживає. (...)

*Описала Галина Миць
в “Високим Замку”. Львів*

Używanie języka mniejszości narodowych jako pomocniczego języka urzędowego w wybranych krajach europejskich:

o Słowacji

W Słowacji występuje 11 mniejszości: Bułgarzy, Chorwaci, Czesi, Morawianie, Niemcy, Polacy, Romowie, Rusini, Ukraińcy, Węgrzy, Żydzi. Konstytucja z 1992 r. uznając język słowacki za język urzędowy (art. 6 ust. 1) dopuszczała równocześnie używanie innych języków na zasadach określonych ustawą (ust. 2). Zasadę tę potwierdzono w art. 34 ust. 2 pkt b wskazując na prawo obywateli należących do mniejszości do używania języka ojczystego w kontaktach urzędowych.

Na terenie Słowacji wiele problemów stworzyło wprowadzenie nowej ustawy o języku państwowym Republiki Słowackiej z 15 listopada 1995 r.⁴⁸. Wprowadzona wkrótce po podpisaniu traktatu dwustronnego z Węgrami w ocenie części badaczy problemu uznawana była za wymierzoną przeciwko mniejszości węgierskiej. Choć formalnie w § 1 ust. 4 zastreżono iż Ustawa nie narusza używania języków mniejszości narodowych i grup etnicznych. Używanie tych języków określają odrębne ustawy, zaś w komentarzu do ustawy wykazano kilkanaście regulacji odnoszących się do używania języków mniejszościowych w stosunkach urzędowych (m.in. w postępowaniu sądowym, oznaczaniu nazw miejscowości), to nowa ustanowiona w znacznym stopniu ograniczyła używanie w życiu publicznym języków mniejszościowych. W praktyce używanie języka mniejszości jako pomocniczego ograniczono do gmin, w których dana mniejszość liczyła ponad 25% mieszkańców. Naruszenie przepisów ustawy zagrożone było także wysokimi karami finansowymi (§ 10)⁴⁹. W znacznej mierze negatywną reakcję mniejszości spowodował fakt, że ustanowiona ta zastąpiła bardziej liberalną ustawę 428/1990 o języku urzędowym w Republice Słowackiej⁵⁰, która dopuszcza-

ła stosowanie języków mniejszości w stosunkach urzędowych, jeżeli liczba osób należących do mniejszości w danej gminie stanowiła przynajmniej 20% populacji (§ 6 ust. 2). Trybunał Konstytucyjny rozpatrując skargę 33 deputowanych do Rady Narodowej uznał w orzeczeniu z 26 sierpnia 1997 r. zgodność ustawy 270/1995 o języku państwowym z przepisem art. 34, ust. 2 pkt b Konstytucji Słowacji⁵¹.

Zmiana ekipy rządzącej w Słowacji spowodowała także zmianę w polityce wobec mniejszości. W efekcie ustawą 184/1999 z 10 lipca 1999 r. o używaniu języków mniejszości narodowych⁵² wprowadzono szczegółowe regulacje tego problemu. Generalnie stosowanie języka pomocniczego przepisem § 2 ust. 1 uznano w gminach, w których dana mniejszość stanowi co najmniej 20% mieszkańców. W ust. 3 tegoż artykułu uznano prawo tych osób do składania pism do urzędów także w języku ojczystym. Jeżeli sprawę zapoczątkował wpływ pisma w języku mniejszości to przy rozpatrywaniu sprawy organy wydają decyzję zarówno w języku państwowym, jak i danej mniejszości. Formularze urzędowe mogą być w gminach uznanych za mniejszościowe wydawane również w języku danej mniejszości. Przedstawiciele mniejszości pełniący funkcje w organach gminy mają prawo używać języka ojczystego, zaś ewentualne tłumaczenie dokonywane jest na koszt gminy (§ 3 ust. 2). Ogłoszenia urzędowe mogą być wywieszane w języku pomocniczym. Również organy państwowe w gminach mniejszościowych powinny stwarzać warunki do używania także języka mniejszości (§ 7).

Przepis § 6 uznawał, że używanie języka czeskiego na terytorium Słowacji nie stanowi, ze względu na podobieństwo obu języków, naruszenia przepisów ustawy nr 270/1995 o języku państwowym. Przepisem § 8 utracił moc obowiązującą przepis § 10 ustawy o języku państwowym o stosowaniu kar finansowych za naruszenie przepisów tej ustawy. Używanie języków osób należących do mniejszości w postępowaniu sądowym regulują zachowane w mocy przepisy proceduralne z 1961 r.⁵³.

Na podstawie ogłoszenia rządu słowackiego z 25 sierpnia 1999 r. określono wykaz gmin, w których członkowie mniejszości stanowią co najmniej 20% ogółu mieszkańców. Wykaz obejmuje 513 miejscowości zamieszkałych przez mniejszość węgierską, 68 przez rusińską (Karpato-Rusinów), 58 przez romską i 18 przez ukraińską. Zgodnie z przepisem § 4 ust. 1 ustawy 184/1999 w tych miejscowościach ulice i miejscowe nazwy geograficzne mogą być stosowane także w języku danej mniejszości. Decyzja w tej sprawie podejmowana jest przez władze gminy i - aczkolwiek przepisy ustawy tego nie precyzuje - na koszt tej gminy.

Zasady stosowania nazw miejscowości w językach mniejszości określa ustanowiona 191/1994 o stosowaniu oznaczeń miejscowości w języku mniejszości narodowych⁵⁴.

Przez kilka lat była ona martwą literą prawa⁵⁵. Dopiero ogłoszenie przez rząd słowacki 25 sierpnia 1999 r. wykazu miejscowości zamieszkałych w co najmniej 20 procentach przez osoby należące do mniejszości spowodowało wprowadzenie nazw miejscowości także w językach mniejszości.

48. Zakon NR SR c. 270/1995 Z. z. o statnom jazyku Slovenskej republiky.

49. M.in. przepis § 3 ust. 3 przewidywał używanie przez funkcjonariuszy publicznych w trakcie wykonywania czynności urzędowych wyłącznie języka państwowego (słowskiego). Po wejściu w życie ustawy interpretowano ją w tym kierunku, iż np. policjant narodowości węgierskiej musiał przy dokonywaniu czynności służbowych wobec obywatela słowackiego także narodowości węgierskiej postępować się wyłącznie językiem słowackim (np. przy kontroli drogowej) - pod rygorem poniesienia odpowiedzialności służbowej.

50. Zakon Slovenskej narodnej rady c. 428/1990 Z. z. o uradnom jazyku v Slovenskej republike.

51. Skarga dotyczyła treści przepisu § 3 ust. 5 uznającego wpływ pism tylko w języku państwowym oraz przepisu § 12 o utracie mocy ustawy 428/1990 o języku urzędowym, która po ustawie dopuszczała urzędowy wpływ pism także w języku mniejszości.

52. Zakon NR SR c. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov narodnostných mensín.

53. Zakon c. 141/1961 Zb. o trestnom konani sudnom (Trestny poriadok) [por. § 2 ust. 14].

54. Zakon NR SR c. 191/1994 Z. z. o označovaní obci v jazyku narodnostných mensín.

55. Na terenach zamieszkiwanych przez mniejszość węgierską minister transportu w kilka miesięcy po wyborach 1994 r. polecił usunięcie dwujęzycznych tablic.

З ЛЕМКІВСКОГО СЛОВНИЦТВА

Бапка - кусок желіза, єден конець острый до клепаня косы

Балец - хліб, которым молодиця частує люди по съюби.
Багнітки - баськы виклиновівь которы святят в квітну неділю

Болька - пилка до граня

Басанунка - стужка

Безьбін - вага до важыня тягару

Веретено - служыт до пряджыня лену, волны

Верхник - горішня част бодинкы

Ватралька - до згартаня огня на ватрі перед печиньом хліба

Вар - квас з квашеної капусты

Вальбійка - корытко

Гайница - паствиско на котрім не вільно пасти (буде кошене)

Гачник - шнурок который служыт за пасок до сподни
Грядка - вісит близко пеца, служыт до сушиня дров, одягу

Гвер - карабін

Гнобити - мучити

Гыбай гев - хот ту

Дойничок - начиня до доіня худобы

Держак - ручка в ціпах (де ся тримат руками)

Дудзійка - част в млинці (жорнах)

Дект або дехот - смаровидло з березової коры на лікарство

Дурбак - камін до остріня косы

Деревянка - денатура

Заголовок - подушка до спаня

Забіляк - горнець з глинов до забіління челюсти в пецу, пеца, хыжы, заспы

Загата - коло стіни прибивали доськы і клали сіно або солому аж по стріхи
Жолоб - з нього іст худоба і до нього єй привязуют
Кыянка - товчок до товчиня покарму для свинь
Капа - вісит над пециом, входить до ней дым з пеца а пак до комина
Калениця - закінчня даху горов
Капиця - лучит держак з більніов при ціпах
Катулька - валок до кіста і до лахів
Кошар - рухома стаєнка на худобу
Кістка - заплетеңе волося
Кутец - поміщина на свині
Катанка - груба блузка дамська
Ластівчарка - вирізаний отвір на щіті хыжы
Лайбик - горішній одяг (мужска камізелька)
Легкы - плуца
Мазь - смар до воза
Млинок - вітрак до очищеня зерна од половы
Меріндя - іджиня (пастухи брали меріндю на поле)
Мдзюрити - примыкати очі
Оборіг - склад на сіно на стопах накритий дашком
Обух - пласка сторона сокыры або топора
Обертен - част од воза, санок
Опляцки - назва ідла
Околоток - бівшый сніп соломы
Павуз - друк, котрим притискают сіно на возі
Пошывач - довга ліска на котру надівають кычкы до крытя даху
Пасіка - більша скількіст улів з пшолами
Палуба - дерево подібне до жолоба (накрывают ним каленицию)
Полиця - положена дошка під повалов на кухенне нарядя
Порплиця - отвір в млинці, котрим виходить мука

Підпалок - тонький хліб
Путь - дорога
Рянда - шматка
Репетайло - мотоцикл
Райбати - прати лахы або бесідувати
Спідник - спідний камін в млинці
Стодівка - польова стайння на худобу
Сусік - велика скриня на зерно
Спідкы - перши дерева од споду хыжы (початок будовы)
Стріха або щита - конец даху
Серенця - щастя
Трагарь або двигар - белькы на кортих лежыт повала
Терлиця або гладельниця - до чищіння паздзірія з лену
Таран - деревяний молот до вбивання клинів при оліярни
Товока - паствиско, де пасе ся худоба
Трапеза - згрызота
Хлібівча - мале корытко до формування кіста на хліб
Холошні - сподні з волни
Шафарня або сусік - велика скриня на зерно
Шляйфа - гамулец при возі
Швалеры або швалі - дерево тесане або різане на будову дому
Щит або затыльник - бічна стіна даху
Царина - паствиско котре буде кошене
Цапок - малый столец до сіджиня
Цапок - мала дощечка на підставці до знімання скорен
Челюсти - фронтова стіна пеца по котрій іде дым до комина
Яруга - велика фоса
Ярок - мала фоса

*Збрали і записали
Ваньо Мадзік з Бортного
І Фецьо Голюті з села Тильова*

КУС О ЮВІЛЕЯХ ПОМЕРШÝХ

Треба згадати, же минулого року в лемківських середовищах святкувно 100 років од дня народини АЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА – русинського діяча культури, писателя, будітєля на Пряшівщині, великого оборонця нашого життя і існування. Народився 24. 04. 1903 р.

В нашім квартальному майже нич не писализме, бо і не булизме до того приготовлены але писали іншы виданя, газеты і книжкы на Пряшівщині і в Польщі.

Найвеце о А. Духновичу можна довідатися прочитавши “Лемківский Річник” – виданя “СЛ” – бібліотека “Бесіды” нр. 14 в Криници.

В тім тыж виданю вартат прочитати о річницях наших діячів на Лемковині:

100 років од дня народження Юлія Тарновича – нар. 2. 01. 1903 р в с. Розтайне.

130 років од дня народження Віктора Гладика – 21 квітня 1873 р. в с. Кункова,

100 років од дня народження поети Николая Буряка, нар. 21. 05. 1903 р. в с. Смеречне на Дуклянщині.

То лем декотры заслужены діяче, єдны славны барже знаны, други меньше. Але памятайме о них і пишме спомини, бо то наша істория.

Ф. Гоч

НАРОДНЫ ПОСЛОВИЦІ

- Голодному кажда страва смакує.
- Як Бог дозволить, то і мокре горить.
- Ліпше быти добром кухарком, як планном газдъньом.
- Покарай словами, а не битком.
- Біда скоро приходить, а помалы одходить.
- Зажыє тот голоду, кто в жнива глядат холуду.
- Хто бесідує до річки, то уха наставляй, а хто бесідує не до річки, то уха тыж не затыкай.
- Не тот бідный, што мало має, а тот бідный, што дуже жадає.
- Пригоды учат згоды.
- На чиім возі іхаш, тому і співанку співай.
- Не вірь тому, што чуєш, а вір лем половину, што очима видиш.
- З міцным не бийся, а з богатым не судся.
- Скоро летіти – голову стратити.
- Добру новину далеко чути, а планну іщи дальше.
- Недобра tota радість, по котрій смуток настає.
- З одного вола дві скоры не друт.
- Не сподівайся подякы от блудной псякы.
- За спана не буде коня, а з лежаня не буде одежы.
- Кого гад вкусив, тот і глисты боїтся.
- Замовчана правда ліпша от голосной брехні.
- Чужыми словами не упросиш Бога.
- До доброй студни стежка вытоптана.
- Буд добрым слухачом, як хочеш быти добрым оповідачом.
- Нове ситко на клиночку вісит, а як постарієся, то під лавком валяться.
- До церкви слизко, а до корчмы близко.

Зобразил і записал В. Мадзік

ПОСМІЙМЕСЯ

ВОРОЖКА: - В скорім часі познайомитеся с чорнявым паробком і щастливо поженитеся.

ЖЕНА: - А ци можете мі поворожыти, што повіст мі на то мій муж?

*

ХЛОП до пана: - Слухайте, пане. Я виділ вчера, як вы обнимали мою жену.

ПАН до хлопа: - Даруйте мі, газдо, я був так занять в тот момент, жем вас зовсім не зауважыл.

*

ЗА ЄЙ ЗДОРОВЛЯ

- Його жена така хвора, а він сидить цілый вечер в реставрації.

- Він повідал, же п'є за єй здоровля.

*

ГОЛОДНА ЖЕНА

ГРИЦ: - Мушу спішти домів варити вечерю.

ПЕТРО: - А што, твоя жена захворіла?

ГРИЦ: - Ніт, не захворіла, але она голодна.

*

- ГАЗДА: Пане ветеринаре, дайте даку раду. Тот кін пару дни здоровий, а пару дни кулят і так на переміну. Што з ним робити?

- ВЕТЕРИНАР: Найліпша рада, як приде тых пару дни, што кін здоровий, то виведте го до Змігорода на торговицу і продайте.

*

- КОМЕНДАНТ: Чыя то годинка?

- ЗЛОДІЙ: А як я можу знати?

- КОМЕНДАНТ: Як то не знаете? Таж то вы вкрали годинку.

- ЗЛОДІЙ: Чого ся мене чепляте? Я ся мал звідати того чоловіка між людьми, як він називається?

*

- ДІВКА до мами: Мамо, тото футро тато вам купив?

- МАМА: Што ты глупа, та я і тебе бым не мала, як бым на нього чекала.

Зобразил і записал В. Мадзік.

ЗМІСТ - SPIS TREŚCI

ПРОСИМЕ	2
РЕДАКЦІЯ ДО ЧИТАЧІВ	3
СЕЛО ІЗБЫ І БІЛИЧНА	5
ЛЕМКІВСКИ СЕЛА	8
ДОРОЧНЫ ЗВЫЧАІ НА ЛЕМКОВИНІ	9
ЮВІЛЕЙ 70 РОКІВ АНДРІЯ ТАВПАША	13
ЮВІЛЕЙ ЛЕМКА ІГОРА	16
ЛЮБА СМЕРЕКАНИЧ	18
З ЖЫТЯ ЛЕМКІВ НА УКРАЇНІ	21
ŁEMKOWIE W TALERHOFIE	22
ОСТАТНЯ ДОРОГА	30
НАРОДНЕ ЗАНЯТЯ ПОЗА РОЛЬОМ	31
ВЕЛИКОДНЫ ТРАДИЦІЇ	34
ЛЕМКІВСКА ЗАБАВА	35
ЛЕМКІВСКИ СПІВАНКИ	36
ЛИСТ З КАНАДИ	40
ЛИСТ З УКРАЇНИ	41
РОЗДУМ СТАРОГО ЛЕМКА	42
У СВОЇ 113 ГРИГОРІЙ НЕСТОР ЧИТАЄ ГАЗЕТИ БЕЗ ОКУЛЯ РІВ	44
Używanie języka mniejszości narodowych	46
З ЛЕМКІВСКОГО СЛОВНИЦТВА	49
КУС О ЮВІЛЕЯХ ПОМЕРШИХ	52
НАРОДНЫ ПОСЛОВИЦІ	53
ПОСМІЙМЕСЯ	54

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ
KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Rada Towarzystwa Muzealnego w Zyndranowej

Выдає: Рада Музейного Товариства в Зиндранові

Redaguje zespół redakcyjny - przewodniczący i członkowie Prezydium Rady

Towarzystwa Muzealnego z pomocą autorów - korespondentów

Редактує редакційний колектив - голова і члени Президії Рады

Музейного Товариства з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"

38-454 TYLAWA, pow. KROSNO

NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK ORAZ POMOC I DARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSYŁAĆ NA KONTO:

NR 89 8642 1096 2010 9600 1922 0001 GBPZ S.A. Wrocław Filia/Sanok

Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku Oddz. Dukla

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie
prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.

Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi
przez autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI

З ІСТОРІЇ ЛЕМКІВСКОЇ КАПЕЛІ В ЗЫНДРАНОВІ

Снято 1967 р.

Снято 1967 р.

68 р.